

DOI: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2025-82-47>

УДК 336.14:352

ФІСКАЛЬНІ ДОМІНАНТИ СПІВРОБІТНИЦТВА ТЕРИТОРІАЛЬНИХ ГРОМАД В УМОВАХ ДЕЦЕНТРАЛІЗАЦІЇ ТА ВОЄННОЇ ТРАНСФОРМАЦІЇ

FISCAL DOMINANTS OF INTER-MUNICIPAL COOPERATION OF TERRITORIAL COMMUNITIES UNDER DECENTRALIZATION AND WARTIME TRANSFORMATION

Русін Віктор Миколайовичкандидат економічних наук, доцент,
Західноукраїнський національний університет
ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-4155-1891>**Бачинський Віталій Олегович**аспірант,
Західноукраїнський національний університет
ORCID: <https://orcid.org/0009-0004-0488-367X>**Rusin Viktor, Bachynskyi Vitalii**

West Ukrainian National University

У статті досліджено теоретичні та прикладні аспекти фінансових домінант співробітництва територіальних громад в умовах децентралізації та воєнної трансформації економіки. Обґрунтовано, що нарощування бюджетної спроможності громад супроводжується збереженням асиметрії фінансових ресурсів, що актуалізує пошук інструментів горизонтальної кооперації для подолання територіальних диспропорцій та зменшення трансфертної залежності. Виокремлено ключові фінансові механізми співробітництва територіальних громад, які розглянуто у взаємозв'язку з механізмами фінансової безпеки та інклюзивних пріоритетів розвитку. Запропоновано матричний підхід до систематизації факторів впливу (міжнародних, національних, регіональних і локальних) на функціонування зазначених механізмів та оцінено ступінь їхнього впливу на результативність кооперації громад. Аргументовано, що у воєнний та післявоєнний періоди міжмуніципальне співробітництво трансформується з інструменту економії витрат у механізм фінансової стійкості, забезпечення безперервності публічних послуг, відновлення критичної інфраструктури та посилення територіальної згуртованості. Розвиток фінансових форм співробітництва територіальних громад є однією з ключових передумов стійкого відновлення територій та формування нової архітектури місцевого самоврядування в Україні.

Ключові слова: публічні фінанси, фінансова політика, міжбюджетні відносини, фінансова децентралізація, співробітництво територіальних громад, воєнна трансформація, сталий розвиток регіонів.

The article explores the theoretical and applied aspects of the fiscal dominants of inter-municipal cooperation of territorial communities in the context of decentralization and wartime transformation. It is argued that, despite the growth of local budget revenues, significant asymmetry in fiscal capacity persists, which necessitates the use of horizontal cooperation mechanisms to reduce territorial disparities and mitigate dependence on central transfers and donor funding. The legal framework for inter-municipal cooperation in Ukraine is systematized, and the impact of fiscal decentralization on the formation of institutional and budgetary capacity for joint action is assessed. The study identifies key fiscal mechanisms underpinning cooperation between territorial communities, namely joint financing of institutions and projects, pooling of investment resources, internal financial equalization, optimization of budgetary expenditures, and enhanced access to external financial resources. These mechanisms are analyzed in conjunction with the emerging roles of fiscal security and inclusive development priorities as strategic dimensions of inter-municipal interaction under wartime conditions. A matrix-based framework is proposed to classify international, national, regional, and local factors affecting the functioning of fiscal mechanisms of cooperation and to evaluate their relative strength of influence on the effectiveness of inter-municipal projects. The findings demonstrate

that international financial support and national incentive schemes act as powerful catalysts for joint investment initiatives, while local and regional factors determine the practical configuration and inclusiveness of cooperation. It is substantiated that, under the pressures of full-scale war and post-war recovery, inter-municipal cooperation evolves from a narrow cost-saving tool into a mechanism of fiscal resilience, territorial cohesion, and sustainable regional development by enhancing the stability of local public finance, ensuring continuity of critical public services, and supporting the reconstruction of damaged infrastructure. The study concludes that the further development of fiscally oriented forms of inter-municipal cooperation is a key precondition for strengthening the financial sustainability of local self-government and building a new architecture of territorial governance in Ukraine.

Key words: public finance; fiscal policy; intergovernmental fiscal relations; financial decentralization; cooperation of territorial communities; wartime transformation; sustainable regional development.

Постановка проблеми. Одна з ключових цілей децентралізації влади в Україні детермінується через формування спроможних територіальних громад, що мають достатній фінансовий ресурс для забезпечення місцевого розвитку та надання якісних послуг. Нарощування бюджетної спроможності територіальних громад супроводжується новими викликами, оскільки зберігається значна диференціація у фінансових ресурсах: більш розвинені громади акумулюють вагомі податкові надходження, тоді як менш розвинені громади часто залишаються залежними від трансфертів. Виникає потреба у вирівнюванні територіальних диспропорцій та мінімізації залежності менш розвинених громад від фінансових потоків державного бюджету та донорських організацій. Крім того, для реалізації масштабних проєктів розвитку (інфраструктура, утилізація відходів, медицина тощо) ресурси однієї громади можуть бути недостатніми, навіть з урахуванням державних трансфертів.

В цих умовах актуалізується співробітництво територіальних громад – інструмент, що дозволяє об'єднати зусилля та кошти кількох громад для досягнення спільних цілей. Співробітництво територіальних громад розглядається як ефективний механізм кооперації, який дає змогу подолати проблеми фрагментації місцевого самоврядування, реалізувати проєкти, непосильні для окремої громади, та оптимізувати витрати шляхом спільного фінансування. Особливо зростає значущість такої співпраці у період воєнних викликів, оскільки повномасштабна військова агресія 2022 року поставила перед громадами нові завдання, що пріоритетно полягають у забезпеченні життєдіяльності внутрішньо переміщених осіб, реінтеграції ветеранів, відбудови зруйнованої інфраструктури тощо. Фактично, жодна громада самотужки не спроможна ефективно вирішити ці проблеми, тому горизонтальна взаємодія на засадах партнерства набуває стратегічного значення.

Проблематика дослідження полягає у визначенні фінансових домінант співробітництва територіальних громад в сучасних умовах та ідентифікації фінансових чинників впливу на успішність міжгромадської кооперації (бюджетна спроможність, структура доходів, трансферти, економія коштів від спільних проєктів тощо). Важливо обґрунтувати, яким чином фінансові механізми співробітництва можуть посилити стійкість місцевого розвитку і забезпечити громадам ефективне використання ресурсів у кризових умовах.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблематика міжмуніципального співробітництва знаходиться у фокусі досліджень українських та зарубіжних науковців. Після імплементації реформи децентралізації з'явився значний масив праць, присвячених інституційним, правовим та фінансовим аспектам кооперації територіальних громад. Зокрема, В. Балдинюк обґрунтовує, що розширення фінансової та управлінської автономії місцевого самоврядування створило сприятливі передумови для розвитку догвірних форм співробітництва, що сприяють об'єднанню ресурсів та спільному вирішенню інфраструктурних і соціальних завдань [1]. Правові засади і механізми співробітництва громад обґрунтовано у роботі О. Врублевського [3], інноваційний контекст міжгромадської взаємодії висвітлено у публікації І. Томашук [9], питання фінансової спроможності та бюджетної автономії територіальних громад розкриті у працях К. Васьківської, А. Пелехатого, Ю. Галімука, Л. Лозінської [2], Я. Казюка [6], О. Кириленко [7]. Окремий напрям досліджень присвячений оцінці фінансових ризиків і трансфертної залежності у реалізації спільних проєктів, що аналізують В. Дем'янишин та Б. Шулюк у контексті післявоєнної відбудови [4].

У зарубіжній літературі міжмуніципальна кооперація розглядається як ефективний інструмент зниження транзакційних витрат і досягнення економії масштабу, що було

обґрунтовано у праці Дж. Ферріса та Е. Морґана [10]. Подальший розвиток теоретичного осмислення цього явища отримано у європейських дослідженнях під редакцією Р. Халста та А. ван Монфорте [11], а також у рекомендаційних матеріалах Ради Європи [13] та аналітичних звітах ОЕСР, які розглядають міжмуніципальне співробітництво як інструмент підвищення фінансової стійкості територій та вирішення проблем фрагментації муніципального управління [12].

Отже, проблема фінансового забезпечення співробітництва громад потребує додаткової уваги в умовах нових викликів. Зокрема, недостатньо вивченими залишаються питання впливу воєнного часу на міжмуніципальну кооперацію, а також оцінка ефективності існуючих фіскальних стимулів співробітництва (державні субвенції, дотації, гранти).

Постановка завдання. Метою статті є виявлення та характеристика визначальних фіскальних домінант співробітництва територіальних громад в умовах децентралізації та воєнної трансформації економіки.

Методи дослідження. В процесі написання наукової публікації було використано комплекс загальнонаукових і спеціальних методів. Застосовано метод порівняльного аналізу – для зіставлення показників доходів місцевих бюджетів до і після реформи децентралізації, а також для порівняння українських реалій співробітництва громад з зарубіжними практиками. Метод системного підходу використано при розгляді співробітництва громад як цілісної системи, де фінансові, правові та організаційні чинники взаємопов'язані. Історико-логічний метод дав змогу простежити еволюцію нормативно-правового забезпечення міжмуніципального партнерства. Також використано статистичний аналіз та експертний підхід – при інтерпретації кількісних показників (кількість договорів, обсяги фінансування), узагальненні рекомендацій і кращих практик.

Виклад основного матеріалу дослідження. В Україні нормативно-правову базу для міжмуніципальної кооперації закладено Законом України «Про співробітництво територіальних громад» [5], згідно з яким визначено п'ять основних форм співробітництва: 1) делегування одному з партнерів виконання певного завдання з передачею ресурсів; 2) реалізація спільних проектів; 3) спільне фінансування (утримання) об'єктів; 4) спільне управління комунальними підприємствами чи установами; 5) утворення спільних орга-

нів управління (персоніфікованих суб'єктів) для виконання задекларованих функцій. З практичної точки зору, найпоширенішими виявилися договори про спільний проєкт та договори про спільне фінансування об'єктів, оскільки ці форми відносно прості в організації і не потребують створення нових юридичних осіб чи органів. Натомість утворення спільних комунальних підприємств чи спільного органу управління – складніші форми, що вимагають високого рівня довіри між громадами, деталізованого юридичного оформлення та узгодження інтересів між суб'єктами кооперації.

Українське законодавство передбачає стимули для розвитку співробітництва громад. Відзначимо, що у 2025 році було спрощено процедури співробітництва [8], зокрема громадам дозволено комбінувати кілька форм співпраці в одному договорі, передбачено можливість продовження договору у разі вибуття одного з учасників, скасовано обов'язкове щорічне державне звітування про дію договору, запроваджено новий підхід до державного моніторингу та розширено коло потенційних учасників. Наявність уніфікованих зразків значно полегшує громадам підготовку документів і забезпечує єдині стандарти оформлення угод. Паралельно, за підтримки проєктів міжнародної технічної допомоги (U-LEAD, DOBRE, USAID тощо) розроблено методичні рекомендації щодо налагодження міжгромадської співпраці та підготовки спільних проєктів [9].

Утім, правова уніфікація та методична підтримка є лише передумовами, які повинні бути підкріплені реальними фінансовими можливостями громад. Саме тому децентралізація бюджетних повноважень відіграла ключову роль у розгортанні практик міжмуніципальної кооперації. Фінансова децентралізація суттєво посилила бюджетну автономію органів місцевого самоврядування. Передача на місця 60% (65% у 2023-2024 рр.) податку на доходи фізичних осіб (ПДФО), 100% плати за землю та інших податків забезпечила кратне зростання доходів місцевих бюджетів. Таким чином, у громадах сформувався не лише інституційний, а й фіскальний потенціал для кооперації, що відкриває можливість реалізовувати проєкти, які були недоступні окремим громадам в умовах централізованої моделі фінансування.

З фінансової точки зору, співробітництво територіальних громад трансформується інструментарієм оптимізації бюджетних витрат, розширення фіскальної спроможності

та забезпечення стійкого надання базових публічних послуг. В українських умовах, особливо в період воєнної трансформації, воно набуває функціонального значення як детермінанта фінансової консолідації та ресурсної взаємної підтримки. Доцільно виокремити ключові механізми, що формують фіскальний базис кооперації територіальних громад в Україні:

1. Спільне фінансування проєктів та установ. Емпірична практика свідчить, що значна частка договорів співробітництва стосується спільного утримання комунальних підприємств та установ (освітніх, медичних, соціальних, культурних, безпекових тощо). Декілька суміжних громад домовляються спільно фінансувати об'єкти, послуги яких є суспільно необхідними для всіх партнерів. Наприклад, опорна лікарня або центр екстреної медичної допомоги може обслуговувати населення кількох громад, які пропорційно розподіляють витрати на утримання закладу. Такий механізм дозволяє уникнути дублювання ресурсомістких установ на рівні окремих територіальних громад, зменшити бюджетне навантаження та забезпечити вищу якість послуг завдяки ефекту масштабу, особливо тих, що є критично значущими для локальних систем життєзабезпечення.

2. Акумуляція інвестиційних ресурсів. Кооперація громад дає змогу формувати спільні фінансові фонди для реалізації капіталомістких інвестиційних проєктів, фінансування яких є неможливим або надмірним для однієї громади. Йдеться про будівництво сміттєпереробних комплексів, модернізацію мереж водопостачання та водовідведення, створення індустріальних парків, транспортно-логістичних вузлів або туристичних маршрутів регіонального значення. Фіскальним інструментом виступає договір про реалізацію спільного проєкту із визначенням частки фінансової участі кожної громади та графіка фінансування. Окрім внутрішньої консолідації ресурсів, цей механізм підвищує шанси на залучення зовнішніх грантових і міжнародних коштів, оскільки демонструє інституційну сталість і гарантує співфінансування [2].

3. Внутрішнє фінансове вирівнювання і солідарність. У практиці міжмуніципального співробітництва можуть проявлятися елементи внутрішнього бюджетного вирівнювання, коли громади з більш високою економічною або фінансовою спроможністю компенсують частину витрат потребуючих громад-партнерів. У рекомендаціях Ради Європи наголошується

на доцільності передбачення у договорах про співробітництво фінансових положень, що дозволяють біднішим громадам отримувати користь через спільні фонди розвитку або частковий розподіл податкових надходжень. В Україні такі підходи перебувають на початковій стадії розвитку: здебільшого фінансування здійснюється на паритетних засадах або пропорційно чисельності населення, однак уже простежуються випадки фінансової солідарності, коли міські громади беруть на себе більшу частку витрат, усвідомлюючи взаємний регіональний ефект (екологічний, соціальний чи туристичний).

4. Оптимізація бюджетних витрат та підвищення ефективності їх використання. Одним із ключових фіскальних стимулів до міжмуніципальної кооперації є прагнення мінімізувати адміністративні та операційні витрати через спільне утримання служб, спеціалістів або послуг. Замість створення дублюючих структур у кожній громаді (юридичних, IT-сервісних, благоустрою, транспортних тощо) кілька громад можуть спільно фінансувати одного фахівця або підрозділ, отримуючи економію та кращу якість послуг. Додатковим інструментом є спільні закупівлі товарів та послуг, що забезпечують зниження їхньої вартості за рахунок ефекту масштабу. Хоча такі механізми не завжди оформлюються як офіційні угоди співробітництва, вони фактично репрезентують міжмуніципальну кооперацію, зумовлену фіскальною вигодою та обмеженістю бюджетних ресурсів, що особливо актуально в період воєнного стану [7].

5. Доступ до зовнішніх фінансових ресурсів. Об'єднання територіальних громад підвищує їхню здатність залучати фінансування із зовнішніх джерел, зокрема державні субвенції, міжнародні гранти та кредитні ресурси. По-перше, спільні заявки мають вищий рівень пріоритетності з боку донорів, оскільки охоплюють більші території, вирішують комплексні проблеми та мають ширшу соціально-економічну віддачу. По-друге, низка міжнародних програм спеціально підтримує міжмуніципальні ініціативи як інструмент регіонального розвитку та інтеграції територій. По-третє, у разі створення інституційних форм кооперації громади можуть виступати спільними позичальниками перед міжнародними фінансовими організаціями, що потенційно дозволяє зменшити кредитні ризики та покращити умови фінансування. Хоча українське законодавство наразі обмежує обсяги зовнішніх запозичень місцевих бюджетів, є приклади

залучення коштів Європейського інвестиційного банку в рамках міжгромадських проєктів.

Таким чином, кооперація розширює фінансові горизонти територіальних громад, підвищуючи їхню інвестиційну привабливість та здатність мобілізувати додаткові ресурси.

Узагальнення розглянутих аспектів дає можливість систематизувати ключові фінансові механізми міжмуніципального співробітництва та виявити характер їх залежності від багаторівневої системи факторів впливу. Для аналітичної оцінки було виокремлено чотири групи факторів (міжнародні, національні, регіональні та локальні), які детермінують можливість, доцільність та результативність кооперації між територіальними громадами в різних інституційних конфігураціях. Додатково, з огляду на воєнно-політичний контекст та трансформацію моделей локального розвитку, до структури було включено механізми фінансової безпеки та інклюзивних пріоритетів як інтегральні напрями фінансової взаємодії громад. Результати узагальнення наведено у таблиці 1.

Представлені результати відображають багаторівневу природу формування фінансових механізмів міжмуніципального співробітництва територіальних громад. Міжнародні фактори виявляють найвищий вплив у механізмах, пов'язаних із залученням зовнішніх фінансових ресурсів та забезпеченням фінансової безпеки, що пояснюється домінуванням грантово-кредитної підтримки з боку

ЄС, міжнародних фінансових організацій та донорських інституцій. Національні фактори формують нормативно-правові та фінансові рамки кооперації, задаючи можливі конфігурації спільного фінансування, вирівнювання та утримання установ.

Регіональні та локальні фактори визначають просторово-економічну та організаційно-практичну логіку співпраці, включаючи транспортну доступність, щільність поселень, демографічну структуру та соціальний запит населення на публічні послуги. Локальний вимір має найвищий ступінь впливу в таких механізмах, як оптимізація витрат та інклюзивні пріоритети розвитку, що узгоджується з практикою «низової» ініціації міжгромадських партнерств та їх функціонального спрямування на вирішення конкретних потреб [6].

Додатковим результатом аналізу є підтвердження того, що фінансова безпека та інклюзивні пріоритети виступають стратегічними домінантами кооперації територіальних громад у воєнний та повоєнний період. Їхня інтеграція у модель співробітництва свідчить про перехід від вузькофункціональної економії витрат до багатовимірної моделі, що включає стійкість бюджетів, рівність доступу до послуг, територіальну згуртованість та соціально-демографічну стійкість регіонів.

Аналізуючи фінансові домінанти міжмуніципального співробітництва, важливо враховувати європейський та міжнародний досвід, де горизонтальна кооперація муніципалітетів

Таблиця 1

Фактори впливу на функціонування фінансових механізмів співробітництва територіальних громад

Фінансовий механізм	Міжнародні фактори	Національні фактори	Регіональні фактори	Локальні фактори	Ступінь впливу*
Спільне фінансування установ	+	++	++	+++	Високий
Акумуляція інвестиційних ресурсів	+++	++	+	++	Високий
Внутрішнє фінансове вирівнювання	+	++	+	++	Середній
Оптимізація бюджетних витрат	+	+	++	+++	Високий
Доступ до зовнішніх фінансових ресурсів	+++	++	+	+	Дуже високий
Фінансова безпека територій	+++	+++	++	++	Дуже високий
Інклюзивні пріоритети розвитку	++	++	++	+++	Високий

Джерело: сформовано на основі [1; 3; 6]

є стійкою практикою підвищення фінансової спроможності, ефективності публічних послуг та територіальної згуртованості [10]. У країнах Європейського Союзу міжмуніципальна кооперація особливо поширена серед невеликих муніципальних утворень, які прагнуть компенсувати обмеженість ресурсів за рахунок економії масштабу та розподілу інвестиційних ризиків.

У Франції з кінця 1990-х років активно розвиваються міжкомунальні об'єднання (*intercommunalités*), які мають власні бюджети та фінансові інструменти. Кілька комун спільно фінансують комунальні послуги (водопостачання, відходи, транспорт, територіальне планування), а подекуди – інфраструктурні та економічні проекти. У таких моделях реалізується синергійний ефект, коли підвищення якості сервісів поєднується зі зниженням операційних витрат для кожної окремої громади. В Іспанії та Італії поширеною формою горизонтальної кооперації є муніципальні консорціуми, які забезпечують спільне утримання інфраструктури та надання послуг, а також здійснюють перерозподіл витрат між муніципалітетами відповідно до користування або населення [11]. Подібні моделі дозволяють зменшити транзакційні витрати для локальних бюджетів та покращити якість адміністративних сервісів.

Цікавим для України є польський досвід. Після реформи децентралізації польські гміни отримали розширені фінансові повноваження та інвестиційні ресурси, однак держава паралельно застосувала стимулюючий механізм міжмуніципального співробітництва – надання субвенцій на спільні проекти. Це дозволило малим гмінам подолати інституційну та інвестиційну слабкість, об'єднуючи ресурси для реалізації інфраструктурних, екологічних та соціальних ініціатив [1]. Таким чином кооперація набула характеру фінансового мультиплікатора, посилюючи інвестиційну спроможність територій.

Варто розглянути також досвід країн Західних Балкан (зокрема, Сербії, Північної Македонії та Боснії і Герцеговини), де міжмуніципальні форми кооперації сприяли економічному відновленню та територіальній стабілізації після збройних конфліктів 1990-х років. Відзначимо, що уряди цих країн застосовують фінансові стимули (дотації, грантові програми, субвенції) для муніципалітетів, що створюють спільні служби або реалізують міжмуніципальні проекти у сферах соціального захисту, міського розвитку, екології, кому-

нального господарства та місцевої інфраструктури [12]. Така стратегія розглядається як інструмент зміцнення фінансової стійкості місцевого самоврядування, що особливо важливо у посткризовий період.

Окремо заслуговує на увагу практика внутрішніх фондів солідарності, які передбачають створення спільного бюджетного фонду кількома громадами. До такого фонду може відраховуватися частка власних доходів муніципалітетів, а кошти використовуються для фінансування спільних проєктів або підтримки слабших партнерів. За такого підходу формується мікрорівень фінансового вирівнювання, який забезпечує взаємну вигоду: фінансово сильніші муніципалітети інвестують у розвиток оточення, отримуючи розширення ринку та покращення бізнес-середовища, тоді як слабші – доступ до сервісів та інвестицій [13]. Подібні моделі мають значний інтеграційний та кумулятивний ефект, сприяючи територіальній згуртованості, що є однією з ключових цілей Європейської політики згуртування.

Для України такий досвід є особливо релевантним з огляду на воєнні виклики, асиметрію бюджетних можливостей громад, потребу у відновленні критичної інфраструктури та необхідність забезпечення безперервності публічних послуг [4]. Співробітництво територіальних громад в такому вимірі перстає бути лише формою оптимізації витрат і трансформується у механізм фінансової стійкості та інклюзивного територіального розвитку, посилюючи здатність громад протистояти ризикам і відновлюватися після потрясінь.

Висновки. Проведене дослідження дозволяє сформулювати комплексні висновки щодо сучасного стану, фінансових домінант та стратегічних перспектив співробітництва територіальних громад в Україні.

По-перше, децентралізація створила інституційно-фінансові передумови для розгортання міжгромадської кооперації. Зростання власних доходів, посилення міжбюджетної підтримки та формування бюджетної автономії громад розширили їхню здатність до горизонтальної взаємодії. Бюджетна спроможність визначає роль громади у співробітництві: фінансово сильні громади частіше виступають ініціаторами та лідерами проєктів, тоді як менш спроможні громади приєднуються задля отримання доступу до послуг, інвестицій та інфраструктури. Отже, фінансова асиметрія не зменшує інтерес до кооперації, а навпаки – структурно її мотивує.

По-друге, ключовим фіскальним механізмом сучасної кооперації виступає спільне фінансування, утримання інституцій або реалізація інвестиційних проєктів. Цей механізм забезпечує ефект масштабу, економію транзакційних витрат і усунення дублювання видатків, що особливо актуально в умовах обмежених бюджетних ресурсів. Більшість чинних договорів підтверджує орієнтацію громад на кооперацію в секторах базових публічних послуг – освіті, охороні здоров'я, соціальному захисті, екології та інфраструктурі.

По-третє, міжбюджетні трансферти відіграють дуалістичну функцію у кооперації: з одного боку, вони зміцнюють фінансову участь слабших громад, дозволяючи їм долучатися до спільних проєктів; з іншого – надмірна трансфертна залежність може знижувати стимул до горизонтальної взаємодії. Світова практика свідчить, що кооперація найбільш ефективно розвивається у моделях, де держава стимулює співробітництво через конкурсні механізми, застосовуючи принцип «гроші ходять за спільним проєктом». Для України доцільним є запровадження спеціального інструменту підтримки міжмуніципальних ініціатив, зокрема у секторах відновлення і соціальної інтеграції в післявоєнний період.

По-четверте, війна радикально трансформувала фіскальні пріоритети співробітництва територіальних громад. Горизонтальна фіскальна взаємодія змістилася у бік забезпечення безперервності публічних послуг, підтримки внутрішньо переміщених осіб, реа-

білітаційних програм, відновлення пошкоджених об'єктів та забезпечення критичної інфраструктури. Таким чином, міжмуніципальне співробітництво виконує у воєнних умовах функції фіскального амортизатора та механізму територіальної стійкості, що відображає перехід від моделі «економії витрат» до моделі «спільного управління ризиками».

По-п'яте, емпіричні результати свідчать, що співробітництво територіальних громад є фінансово ефективним інструментом розвитку територій. Кооперація дозволяє укрупнити фінансову базу проєктів як за рахунок власних внесків, так і шляхом залучення грантових і донорських ресурсів, підвищуючи інвестиційний потенціал територій. Громади, які активно співпрацюють, демонструють кращі показники щодо залучення інвестицій, оптимізації видатків та якості публічних послуг порівняно з громадами, що діють ізольовано.

Отже, фіскальні домінанти співробітництва територіальних громад полягають у концентрації, оптимізації та спільному використанні публічних ресурсів для зміцнення фінансової стійкості місцевого самоврядування. У мирний період такий інструмент виступає каталізатором розвитку, а у воєнний – гарантом безперервності публічних послуг та механізмом територіальної адаптивності. Розвиток фінансових форм міжмуніципальної кооперації є важливою умовою стійкого відновлення територій, ефективного використання бюджетних коштів та формування нової архітектури місцевого самоврядування в Україні.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Балдинюк В. М. Співробітництво територіальних громад України: виклики та перспективи. *Економіка та суспільство*. 2024. Вип. 63. URL: <https://economyandsociety.in.ua/index.php/journal/article/view/4094>
2. Васківська К. В., Пелехатий А. О., Галімуков Ю. О., Лозінська Л. Д. Співробітництво територіальних громад в умовах децентралізації. *Ефективна економіка*. 2019. № 8. С. 45–49.
3. Врублевський О. Співробітництво територіальних громад (бібліотечка місцевого самоврядування). Видання друге. Київ : ТОВ «Видавництво ЮСТОН». 2018. 56 с.
4. Дем'янишин В., Шулюк Б. Домінанти вибору інструментарію фінансового механізму державно-приватного партнерства в умовах післявоєнної відбудови України. *Academy review*. 2025. № 1 (62) С. 95–106.
5. Закон України «Про співробітництво територіальних громад» від 17 червня 2014 р. № 1508-VII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1508-18#Text> (дата звернення: 15.12.2025).
6. Казюк Я. Фінансова спроможність територіальних громад як основний елемент у забезпеченні реалізації повноважень органів місцевого самоврядування. *Вісник Херсонського національного технічного університету*. 2024. № 1 (88). URL: https://journals.kntu.kherson.ua/index.php/visnyk_kntu/article/view/609
7. Кириленко О.П. Фінансова самодостатність територіальних громад: сутність та умови забезпечення. *Світ фінансів*. 2022. Вип. 4 (73). С. 68-80.
8. Міністерство розвитку громад та територій України. Сприяння співробітництву територіальних громад – важливий пріоритет Міністерства відновлення. 05.02.2024. URL: <https://mtu.gov.ua/news/35257.html>
9. Томашук І. В., Томашук І. О. Стратегічні основи інноваційного розвитку територіальних громад. *Економіка та суспільство*. 2023. № 57. URL: <https://economyandsociety.in.ua/index.php/journal/article/view/3194>

10. Ferris J., Morgan E. Joint Service Provision: Evidence and Efficiency. *National Tax Journal*. 1993. Vol. 46 (2). P. 207–219.
11. Hulst R., van Montfort A. (eds.) *Inter-Municipal Cooperation in Europe*. Springer. 2007. 248 p.
12. *Inter-municipal Co-operation in the Western Balkans*. Paris: OECD Publishing, 2024. 107 p.
13. *Toolkit Manual on Inter-Municipal Co-operation*. Strasbourg, 2010. 105 p. URL: <https://rm.coe.int/imc-intermunicipal-co-operation/1680746ec3>

REFERENCES:

1. Baldyniuk, V. M. (2024). Spivrobitnytstvo terytorial'nykh hromad Ukrainy: vyklyky ta perspektyvy [Cooperation of territorial communities of Ukraine: challenges and prospects]. *Ekonomika ta suspilstvo*, (63). Retrieved from <https://economyandsociety.in.ua/index.php/journal/article/view/4094> (in Ukrainian).
2. Vas'kivska, K. V., Pelekhatyi, A. O., Halimuk, Yu. O., & Lozinska, L. D. (2019). Spivrobitnytstvo terytorial'nykh hromad v umovakh detsentralizatsii [Cooperation of territorial communities under decentralization conditions]. *Efektivna ekonomika*, (8), 45–49 (in Ukrainian).
3. Vrublews'kyi, O. (2018). Spivrobitnytstvo terytorial'nykh hromad [Cooperation of territorial communities]. 2nd ed. Kyiv: YUSTON, 56 p. (in Ukrainian).
4. Demianyshyn, V., & Shuliuk, B. (2025). Dominanty vyboru instrumentarii finansovoho mekhanizmu derzhavno-privatnoho partnerstva v umovakh pislavoiennoi vidbudovy Ukrainy [Dominant determinants of the choice of the financial mechanism of public-private partnership in the context of Ukraine's post-war reconstruction]. *Academy Review*, 1(62), 95–106 (in Ukrainian).
5. Verkhovna Rada of Ukraine. (2014). Zakon Ukrainy "Pro spivrobitnytstvo terytorial'nykh hromad" [Law of Ukraine "On cooperation of territorial communities"] No. 1508-VII, June 17, 2014. Retrieved from <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1508-18#Text> (accessed: 15.12.2025) (in Ukrainian).
6. Kaziuk, Y. (2024). Finansova spromozhnist' terytorial'nykh hromad yak osnovnyi element u zabezpechenni realizatsii povnovazhen' orhaniv mistsevoho samovriaduvannia [Financial capacity of territorial communities as a key element in ensuring the exercise of local self-government powers]. *Visnyk Khersonskoho natsional'noho tekhnichnoho universytetu*, 1(88). Retrieved from https://journals.kntu.kherson.ua/index.php/visnyk_kntu/article/view/609 (in Ukrainian).
7. Kyrylenko, O. P. (2022). Finansova samodostatnist' terytorial'nykh hromad: sutnist' ta umovy zabezpechennia [Financial self-sufficiency of territorial communities: essence and conditions for ensuring]. *Svit finansiv*, 4(73), 68–80 (in Ukrainian).
8. Ministry for Communities, Territories and Infrastructure Development of Ukraine. (2024). Spriannia spivrobitnytstvu terytorial'nykh hromad – vazhlyvyi priorytet Ministerstva vidnovlennia [Facilitating cooperation of territorial communities is an important priority of the Ministry of Restoration]. February 5, 2024. Retrieved from <https://mtu.gov.ua/news/35257.html> (in Ukrainian).
9. Tomashuk, I. V., & Tomashuk, I. O. (2023). Stratehichni osnovy innovatsiinoho rozvytku terytorial'nykh hromad [Strategic foundations of innovative development of territorial communities]. *Ekonomika ta suspilstvo*, (57). Retrieved from <https://economyandsociety.in.ua/index.php/journal/article/view/3194> (in Ukrainian).
10. Ferris, J., & Morgan, E. (1993). Joint Service Provision: Evidence and Efficiency. *National Tax Journal*, 46(2), 207–219.
11. Hulst, R., & van Montfort, A. (Eds.) (2007). *Inter-Municipal Cooperation in Europe*. Springer, 248 p. <https://doi.org/10.1057/9780230590625>
12. Organisation for Economic Co-operation and Development (OECD). (2024). *Inter-municipal Co-operation in the Western Balkans*. Paris: OECD Publishing, 107 p. <https://doi.org/10.1787/9789264261776-en>
13. Council of Europe. (2010). *Toolkit Manual on Inter-Municipal Co-operation*. Strasbourg, 105 p. Retrieved from <https://rm.coe.int/imc-intermunicipal-co-operation/1680746ec3>

Дата надходження статті: 06.12.2025

Дата прийняття статті: 17.12.2025

Дата публікації статті: 29.12.2025